

Jak Google oživuje věčný mýtus map / mít informace = znamená stát se informací

Kdysi jsem slyšela příběh, ve kterém se popisuje, jak se zrodily mapy. Všechno to začalo Ikarém. O Ikarovi se běžně vypráví jako o bájném letci, který se díky své touze letět až k slunci, stal i první leteckou obětí. Někteří Antičtí bohové si Ikara oblíbili za jeho statečnost a chtěli, aby se stal nesmrtelným. Jiní ho nesnášeli za jeho troufalost vypravit se tam, kam smí jen bohové. Nakonec se Božstva mezi sebou dohodli a udělali kompromis. Rozhodli, že zvěční alespoň Ikarův pohled, kterým z výšky uviděl Zemi. Měli však strach, že by pak obyvatelé o své zemi věděli tolik co bohové. Rozhodli se proto, že to co viděl svým pohledem Ikaros poněkud vizuálně poupraví. V ten okamžik vymysleli mapy. Nechci zde však popisovat legendy jejich vzniku, ale zamyslet se nad skutečností, která provází jejich současnou medializovanou podobu.

Zobrazovací schopnost map se čím dál tím více přibližuje k realistickému obrazu Země. Platná kartografická norma mapu charakterizuje jako „*generalizovaný a konvenční obraz Země ukazující podle zvolených hledisek polohu, stav a vztahy přírodních, socioekonomických a technických objektů a jevů.*“¹ Znamená to tedy, že v klasickém slova smyslu mapy znázorňují jevy pomocí určité zevšeobecňující a ustálené zkratky. Služba „*Google maps*“ však nabízí naprosto odlišný vizuální styl map. V letošním roce se v rámci map poskytovaných *Googlem* zrodila nová kontroverzní aplikace *Google Street View*. V její verzi jsou satelitní snímky Země doplněny o trojrozměrné, denně aktualizované 3D fotografie míst z vybraných měst západní Evropy a Ameriky. Tyto trojrozměrné snímky jsou kontroverzní z toho důvodu, že působí realisticky. Zachycují nejen místa, ale i obyvatele. Obličejové tváře lidí jsou sice rozmazány a nevhodné scény ze snímků odstraněny, ale i přesto dojem realističnosti zůstává silným. Jsme Ikarové vznášejícími se nad světovými metropolemi, jakoby pozorující každodenní charakter a ruch ulic.

Služba *Google Street View* ve mně vzbuzuje otázku. Plní tato vizuální forma reprezentace míst Země ještě funkci map, nebo se jedná o zcela hybridní realistickou formu vizualizace určené k jiným účelům než mapy? Za touto otázkou se skrývá jedno z největších témat, které provází teorii map od počátku jejich existence.

Je to téma neustálého napětí mezi mapou jako nástrojem vědění a mapou jako prostředkem moci. Symbolicky řečeno Ikaros se stal vyvoleným nejen z důvodu, že mohl létat, ale hlavně proto, že viděl Zemi tak, jako žádný člověk před ním. Dávalo mu to moc, za níž ho část

---

¹ Národní definice dle normy ČSN 730402 .

antických bohů nenáviděla. Tento vyvolený Ikarův pohled zůstával po dlouhá staletí přístupný jen mocným vladařům. Mapy stejně jako knihy byly střeženým věděním. Panovníci vlastnili podrobné mapy, aby měli přehled o svém území. Mapy, které se dostaly k poddaným, nereprezentovali skutečný obraz Země. Byli projekcí vůle panovníka. Země vypadala tak, jak se to hodilo mocným. Jako příklad poslouží středověké mapy. Na jejich tvorbu dohlížela církev, z toho důvodu je v centru všech středověkých map svaté město Jeruzalém, jako hlavní církevní bod světa. Dnešní medializované mapy bychom mohli vnímat z podobného prizmatu. Mapy jsou ovládány několika silnými společnostmi. Tyto společnosti si pořizují podrobné snímky Země, které pak zpřístupní v upravené neškodné podobě veřejnosti, která mylně věří v jejich realističnost. Realismus služby *Google Street view* je natolik silný, že vyvolává vlnu diskuzí, zda-li tyto snímky skutečně nepoškozují naše soukromí. Tyto debaty však vedou do slepé uličky. Jsou to mediálně přitažlivá témata, která jen přispívají k tomu, abychom to, co je jen mapou pokládali za realistický obraz blízký dokumentu. Je to nebezpečný klam. *Google street view* stále plní funkci mapy – politického nástroje, který manipuluje a upravuje naše vnímání světa.

Bájný zrod map je spojen s tragickou postavou Ikara. Je v tom skryto mýtické nebezpečí. Aktuální podoba hrozby se jmenuje „Božská“ vizuální přesvědčivost současných technologií. Ať už tyto medializované mapy užíváme k účelům výuky Zeměpisu, k hledání cesty, nebo k virtuálním výletům kolem světa, musíme mít neustále na paměti, že to co vidíme není skutečný obraz místa ani děje.

Pokud bychom se měli řídit normou, mapa je Platná kartografická norma z roku 1984 mapu popisuje Pokud chápeme mapu jako *generalizovaný a konvenční obraz Země, nebeských těles, kosmu či jejich částí převedený do roviny matematicky definovaných vztahů (kartografickým zobrazením), ukazující podle zvolených hledisek polohu, stav a vztahy přírodních, socioekonomických*

jejich neustále přilizování se k realistickému zobrazení Země.

Služby typu Google Maps a Google Earth nabízí novou medializovanou formu map, které

Kartografie se bájně zrodila z Ikarova mýtu. Současné družicové snímky schopné detailního rozlišení mi často připomínají oko tohoto výšek nenasatného letce. A ti, kdo současné mapy pokládají za velmi přesné a objektivní nástroje vědy, jsou jako samotný Ikaros. Byla jsem překvapená, jak často jsem se setkala s názorem, že mapy založené na družicových snímcích a přesných navigačních nástrojích přece "nelžou". Ohromuje mě tato bezmezná důvěra některých lidí v současnou technologii. Vedle jejích možností přece zcela "blednou" všechny předchozí historické způsoby zobrazení map a navigací. Jakoby už od dob renesance neměla každá historická epocha stále ten stejný pocit technologické vyspělosti a nadřazenosti nad doby předchozí! Začala jsem přemýšlet - kde se vlastně bere tato současná důvěra v mapy? Příčinu vidím v nekritickém přijímání map jako velmi přesného nástroje zobrazení světa. Problém spočívá v tom, že tato jejich přesnost se stala "synonymem" objektivity. Souvisí to i s automatizovaným postupem tvorby, který zajišťují nové technologie, vytvářející zároveň kontrast k primitivnějším nástrojům a postupům tvorby historických map. Pokud historické

mapy v současnosti vnímáme jako vládnoucí mocí manipulované mechanismy za účelem, aby manipulovaly², potom k moderním, digitálním mapám kontrastně přistupujeme jako k objektivním, vědeckým nástrojům, které díky své přesnosti neposkytují žádný prostor pro manipulaci. Ano, nástroje a postupy tvorby se změnily, současné mapy vykazují vyšší míru přesnosti, ale proč si myslet, že se tím změnila i jejich tradice nástroje a mechanismu moci? Uvažovat o současných mapách z tohoto hlediska mě přiměla myšlenka, že jejich současná přesnost je schopná činit svoje mechanismy manipulace neviditelnými, avšak stále přítomnými. V tomto ohledu nedošlo k žádnému přerušení tradice mezi historickými a současnými mapami. Všeobecně znatelné je to například v tom, že současné, stejně jako historické mapy se používají k vojenským účelům, nebo jsou vizuální součástí důležitých ekonomických a geopolitických rozhodnutí. Dalším z důvodů, proč uvažovat o mapách z tohoto pohledu, je i jejich samotný proces tvorby. Jak jinak, nežli pomocí manipulace, by bylo možné vměstnat nepřekonatelnou pestrost světa do matematické abstrakce, do výpočtů zeměpisných šířek a délek? Mapy jako neviditelné nástroje a mechanismy moci jsou nebezpečné i z toho důvodu, že zároveň vždy sloužily jako nástroje k hledání cesty. Na základě tohoto účelu je většina lidí nekriticky vnímá a vnímala jako "optimistický" pocit záruky, že nejsou ztraceni.

Brzy po začátku zkoumání tohoto tématu jsem se ocitla ve dvou protikladných rozpoleženích. Od poetické fascinace tímto médiem jsem propadala do stavu úžasu nad jejich schopností manipulovat a zkreslovat obraz světa podle toho, jak se to hodí dominantní vládnoucí moci. Obdivuji doposud tuto dvojsečnost map. Jejich univerzální možnost nahlížet v jediný moment na celý svět a zároveň jejich manipulativní zákeřnost, za které je nutné některé mapy neustále usvědčovat. Intuitivně jsem začala spoléhat na to, že skrze umění se najde cesta, jak se dostat k tématu map blíž, jak odhalit jejich tendence a vlastnosti. Začala jsem postupně objevovat projekty, které kriticky či poeticky prověřují možnosti map, nebo naopak zcela podléhají jejich tradičním mechanismům moci kontroly a dozoru. Následující práce je výsledkem tohoto pátrání. Avšak skutečně jistá jsem si jen tím, že nejsem "Ikaros", alespoň ne v tom smyslu, že bych propadala iluzi objektivitu současných map.

---

² Tématu se od poloviny osmdesátých let věnují např: Alpers, Svetlana. *The Art of Describing: Dutch Art in the Seventeenth Century*. Chicago: University of Chicago Press, 1983. Brotton, Jerry. *Trading Territories: Mapping the Early Modern World* London: ReaktionBooks, 1997. Snyder, J. *Flattening the earth: two thousand years of map projections*. Chicago: University of Chicago Press, 1993.

Projekt „*Public Eye*“ (John Pike, 2006)³ Internetová iniciativa zabývající se získáváním družicových snímků a map s důležitým geopolitickým významem. Dochází zde k paradoxní situaci: „*válečné obrazy se zde mění na zbraně vzdorující vojenskému průmyslu.*“ (James Elkins, 2007:248) Můžeme se tak přesvědčit o tom, že mapy nejsou tolik vědeckým jako více méně univerzálním nástrojem, fungují jako zbraně války, ale i protestu. James Elkins o tomto projektu uvádí: *Běžnému občanovi tak má být umožněno zhodnotit vládní prohlášení o takových záležitostech, jako jsou jaderný potenciál Severní Koreje nebo indický jaderný program. Můžeme zde nalézt také nejlepší dostupné snímky stavu před asijskými tsunami a po nich v roce 2005.(Obr.5+6) V roce 2006, kdy byly tyto stránky naposledy aktualizované, si mohly mezi své úspěchy připočítat například důkaz, že jaderný program Severní Koreje je nepatrný, zatímco program Indie a Pakistánu nečekaně velký.*“ (James Elkins, 2007:248) dále zmiňuje: *vyobrazené soubory skvěle vyvolávají pocit fyzické přítomnost v „ukrytých“ továrnách, na námořních základnách a v elektrárnách.*“ (James Elkins, 2007:249) Tím se potvrzuje moje výše uvedené tvrzení, že umění k mapě přistupuje jako k druhu výrazovo-analytického jazyka s tím, že jeho kódy a kontexty používá mimo tradiční konvenci, a tím vytváří alternativní zobrazení světa. (Ibid) Zároveň se tím potvrzuje, že skrze změnu kontextu stejného obrazu si lze uvědomit nové souvislosti. Public eye určitě nemá tolik podrobné snímky, jako armáda,⁴ ale vzhledem k tomu, že „Google Earth“ na základě požadavků zahraničních vlád rozostřuje citlivé, geopolitické lokace, pak je archiv Public eye místem, kde v současnosti nalezneme snímky s nejlepším rozlišením. (James Elkins, 2007) Pokud se tím neobjasňuje tendence současných map zkreslovat naše poznání světa, pak se nám alespoň

---

³ „Public eye se nachází na <globalsecurity.org>. Do března 2007 od prosince 2006 nedošlo k žádné aktualizaci, takže by bylo dobré prozkoumat Public eye i na <www.archive.org>“ (James Elkins, 2007: 254).

⁴ „Public eye mají rozlišení jeden, nebo dva metry [...] dvoutetrové rozlišení stačí pro zjištění umístění startovacích dra, s jednotetrovým lze rozeznat automobily“ (James Elkins, 2007: 250)

nabízí možnost naučit se kritičnosti vůči mapám. Je nutné, přestat je vnímat jako vědecké a objektivní snímky, ale jako specifický jazyk, který lze použít v různých kontextech.